

FOI MEMO

Projekt		Sidnr
Strategisk utveckling av civilt försvar		1 (15)
Projektnummer	Kund	
A11941	Regeringskansliet	
FoT-område		
Inget FoT-område		
Datum	Memo nummer	
2019-09-30	FOI Memo 6848	

Handläggare
Per Larsson

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

Sändlista/Distribution:

Skriv sändlista

Innehållet är granskat och omfattar ingen information som är underställd exportkontrollagstiftningen

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort
beskrivning

FOI Memo 6848

Innehåll

1. Inledning	3
2. De regionala undsättningskårerna.....	4
2.1 Inledning	4
2.2 Tillkomst.....	4
2.3 Avskaffande	6
2.4 Antal, storlek och personal	6
2.5 Ledning och organisation	7
2.6 Geografisk lokalisering och undsättningsområden	8
2.7 Frågan om beväpning.....	12
2.8 Frågan om civil eller militär tillhörighet	13
2.9 Avslutning	13
Referenser	15

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

1. Inledning

Mot bakgrund av det civila försvarets uppgift att värna civilbefolkningen mot krigets verkningar slår Förvarsberedningen 2017 i rapporten *Motståndskraft* fast att befolkningsskyddet bör stärkas vad gäller skydd och undsättning. Befolkningsskyddet i fråga föreslås bestå av den kommunala räddningstjänsten och lokala förstärkningsresurser i form av en hemskyddsorganisation, likt den som existerade under kalla kriget. Därutöver förslår Förvarsberedningen att det bör organiseras särskilda statliga förstärkningsresurser på regional nivå i form av räddnings- och röjningsstyrkor med beredskap för att stärka den lokala kommunala räddningstjänsten:

Skydd och undsättning är befolkningsskyddets främsta medel. Det kräver tillgång till snabbt gripbara förstärkningsresurser i händelse av krig. Förvarsberedningen föreslår att befolkningsskyddet utgörs av den kommunala räddningstjänsten och lokala förstärkningsresurser i form av en hemskyddsorganisation. Därutöver organiseras särskilda statliga förstärkningsresurser på regional nivå. Det kan röra sig om räddnings- och röjningsstyrkor med beredskap för att förstärka den kommunala räddningstjänsten i krig men också för att förstärka krisberedskapen och den kommunala räddningstjänsten vid allvarliga olyckor och händelser i fredstid efter särskilda beslut.¹

De statliga regionala förstärkningsstyrkor som Förvarsberedningen föreslår verkar överensstämma i princip med de strategiska statliga regionala räddningstjänststyrkor som existerade under delar av det kalla kriget (sextio- och sjuttioalet). Styrkorna benämndes då *regionala undsättningskårer*.

Syftet med detta PM är att allmänt söka höja kunskapen om dess nu föga kända undsättningskårer mot bakgrund av Förvarsberedningens förslag om att snarlika statliga förstärkningsresurser bör upprättas inom det civila försvaret. Det mer precisa syftet är att övergripande belysa motivet till de regionala undsättningskårernas inrättande och avskaffande, deras uppgift, antal, lokalisering, organisation och ledning samt personalbemanning och utbildning.

Därtill ska i korthet belysas två tvistefrågor som föregick beslutet att upprätta de regionala undsättningskårerna. Det handlade om de regionala undsättningskårernas eventuella beväpning och huruvida de skulle tillhöra det civila eller militära försvaret.

Det skriftliga underlaget om det kalla krigets regionala undsättningskårer är begränsat. Åtminstone vad som har kunnat identifieras inom tidsramarna för skrivandet av detta PM. Underlaget utgörs därför främst av den statliga utredning och proposition som föregick inrättandet av undsättningskårerna och i mindre utsträckning av tillbakablickande och utvärderande underlag. Underlaget beskriver med andra ord hur det främst var tänkt och i mindre utsträckning hur det faktiskt i slutändan föll ut. Denna reservation bör has i åtanke vid läsning av PM:et. Samtidigt är bedömningen att det formella beslutsunderlaget är tillräckligt för att förstå den principiella utformningen och uppbyggnaden av de regionala undsättningskårerna samt motiven till deras tillkomst och avskaffande. Det är också på denna ambitionsnivå som PM:et ligger.

¹ Förvarsberedningen (2017). *Motståndskraft Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025*, Ds 2017:66, Förvarsdepartementet, s. 147.

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

2. De regionala undsättningskårerna

2.1 Inledning

Under den aktuella perioden, alltså då de regionala undsättningskårerna existerade, var det civila försvaret organisatoriskt uppdelat i ekonomiskt försvar, allmänt civilförsvar, psykologiskt försvar samt övrigt totalförsvar (t.ex. hälso- och sjukvård, polisen och telekommunikationer).²

De regionala undsättningskårerna kom att ingå i delen *allmänt civilförsvar*. Den verksamhetsmässiga centrala beståndsdelen i allmänt civilförsvar var *undsättning*, utöver skadeförebyggande verksamhet (alarmering, utrymning skyddsrum) och ledning. Verksamhetsmässigt handlade *undsättning* om att rädda instängda och nödställda människor samt ge skadade prehospital vård och transport till sjukhus. Brandbekämpning ingick också men då med ett fokus på att möjliggöra undsättning av människor.³

Vid tillkomsten av de regionala undsättningskårerna fanns bara en statlig *lokal* undsättningsorganisation. Någon central statlig undsättningsorganisation fanns aldrig i det civila försvaret under kalla kriget.

De regionala undsättningskårerna tillkom mot bakgrund av en statlig utredning – 1953 års civilförsvarsutredning – som presenterade sitt betänkande i frågan 1958.⁴ På basis av utredningens förslag presenterade regeringen en proposition 1959,⁵ som följdes av ett riksdagsbeslut samma år. Inrättande och uppbyggnaden av undsättningskårerna påbörjades 1960 inom ramen för *civilförsvarsorganisation 60* och pågick sedan löpande fram till första halvan av 1970-talet då kårerna avvecklades genom försvarsbesluten 1972 och 1977.⁶ Inom ramen för den efterföljande *civilförsvarsorganisation 80* kom de regionala undsättningskårerna att ersättas av mindre och mer lättörliga enheter i form av undsättningsplutoner.⁷

2.2 Tillkomst

Motivet till tillkomsten av de regionala undsättningskårerna är kopplat till den då rådande försvarsdoktrinen, den bedömda hotbilden, det civila försvarets erfarenheter i många krigsdrabbade länder under andra världskriget samt utländska organisatoriska förebilder.⁸

Framförallt de storskaliga flygbombningarna av befolkningscentra med masskadeutfall under andra världskriget hade visat på att lokala räddningsorganisationers förmågor och

² Artéus, Gunnar och Hermann Fältström (2011). *Totalförsvaret under Sveriges kalla krig. Forskningsprojektet Försvaret och det kalla kriget. Sex föredrag utgivna av Gunnar Artéus och Hermann Fältström*. Publikation nr. 31, Printfabriken, Karlskrona, s. 61.

³ SOU (1977). *Totalförsvaret 1977-82*. Betänkande av 1974 års försvarsutredning, (1977:1), s 118.

⁴ SOU (1958). *Statens offentliga utredningar 1958:13, Civilförsvarets organisation, Huvudbetänkande avgiven av 1953 års civilförsvarsutredning*.

⁵ Prop. (1959). *Kungl. Maj:ts proposition nr 114 år 1959 angående organisation för civilförsvaret m.m.*

⁶ Hedström, Key m.fl. (1997). *Civilförsvaret och freds räddningstjänsten*, i SOU (1997:7). Byråkratin i backspegeln. Femtio år av förändring på sex förvaltningsområden. Rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen, s.318-319.

⁷ Artéus m.fl. (2011) s. 50; Hedström m.fl. (1997), s. 319, 329.

⁸ SOU (1958), s. 284-286.; Hedström m.fl. (1997), s. 317-318.

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

resurser i många fall var otillräckliga i sammanhanget. De behövde omfattande stöd utifrån för att klara av sin uppgift när det gällde räddning och undsättning samt brandbekämpning.⁹ Flera europeiska länder lät därför under eller efter andra världskriget tillskapa strategiska förstärkningsresurser i form av regionala räddningsorganisationer av olika utformning.¹⁰

Vid slutet av 1950-talet bedömde experter och politiskt ansvariga att det vid krig fanns en påtaglig fara för storskaliga angrepp mot svenska städer med konventionella vapen, såsom hade skett under andra världskriget. Därtill kom en ökad bedömd fara för bruk av massförstörelsevapen på svenskt territorium, främst då i form av kärnvapen. Inte minst skedde detta mot bakgrund av att man för svenskt vidkommande hade börjat överväga att anskaffa egna kärnvapen i avskräcknings- och vedergällningssyfte.¹¹

Doktrinmässigt ledde denna hotbilda-bedömning till att större städer till betydande delar ansågs behöva utrymmas. För den del av befolkningen som skulle stanna kvar och upprätthålla viktiga samhällsfunktioner skulle det byggas stora så kallade befolkningsskyddsrum. Således behövdes det en förmåga att hantera masskadesituationer orsakade av både konventionella vapen och massförstörelsevapen.

Härtill kom att den vid tidpunkten existerande *lokala undsättningsorganisationen* inte bedömdes ha den förmåga som behövdes för att undsätta människor i en större masskadesituation. Strategisk förstärkning på regional nivå när det gällde räddning- och undsättning behövdes därför tillföras det civila försvaret.¹²

Sammantaget utmynnade det ovanstående i ett beslut år 1959 om att inrätta särskilda *regionala undsättningskårer*. Syftet med dessa undsättningskårer var enligt regeringen att vid behov inom en viss region förstärka det lokala civilförsvarets insatser för att undsätta (rädda) ett större antal människor i en krigssituation. Ambitionen var att uppnå en förstärkning med minst 30-40 % i förhållande till den lokala undsättningsorganisationen. I utredningen som föregick tillkomsten av undsättningskårerna hette det i sammanhanget:

För att insatsen skall få väsentlig betydelse till stöd åt det lokala civilförsvaret anses en förstärkning i katastroffall med 30-40 % av befintliga lokala resurser för brand- och räddningsverksamhet erforderlig.¹³

De regionala undsättningskårerna skulle huvudsakligen brukas för att rädda människor och utföra eldsläckning endast i den mån så erfordrades för räddningsarbetet. För att kunna fullgöra sin uppgift skulle undsättningskårerna vara allsidigt utrustade och bestå av vältränad personal som vid höjd beredskap och krig skulle hållas i ständig utryckningsberedskap.¹⁴

⁹ SOU (1958), s. 284.

¹⁰ SOU (1958), s. 285.

¹¹ Hedström m.fl. (1997), s. 316; SOU (1958), s. 284-286.

¹² Prop. (1959), s. 90.

¹³ Prop. (1959), s. 90.

¹⁴ Prop. (1959), s. 104.

2.3 Avskaffande

Under 1960-talet kom stormaktskonflikten i Europa att i viss mån stabiliseras genom att de båda blockens militära styrkor i stort låste upp varandra. Endast smärre delar av Warszawapaktens resurser bedömdes därför vid en stormaktskonflikt i Europa kunna "spilla över" och hota Sverige. Än viktigare i sammanhanget var att befolkningen som sådan inte längre sågs som ett primärt mål för en angripare. Sverige hade nu dessutom övergivit tanken på egna kärnvapen, vilket bedömdes leda till att det direkta kärnvapenhotet mot Sverige minskade.¹⁵

Faran för masskadeutfall bland civilbefolkningen ansågs därför vara mindre än tidigare. Som en följd därav etablerades en ny doktrinmässig inriktning för totalförsvaret. Mot denna bakgrund, inrättandet av en ny civilförvarsorganisation (org. 80) samt besparingskrav på totalförsvaret kom de regionala undsättningskårerna att avskaffas genom försvarsbeslut 1972 och 1977.¹⁶ Kårerna kom som framgått tidigare att ersättas av mindre och mer lättrorliga enheter i form av undsättningsplutoner.

2.4 Antal, storlek och personal

Antalet beslutade regionala undsättningskårer uppgick till 20 stycken. Dessa skulle utbildas och inrättas under en tioårsperiod, dvs. under 1960-talet.¹⁷ Exakt hur många undsättningskårer som i slutändan i praktiken kom att inrättas har inte kunnat fastställas inom ramen för skrivandet av detta PM. Varje undsättningskår skulle bestå av ca 500 personer, det vill säga ha ca en bataljons storlek. Sammantaget skulle de statliga regionala undsättningskårerna bestå av ca 10 000 personer. Av dessa 10 000 skulle 1500 utgöra reservpersonal, en så kallad mobiliseringsreserv.¹⁸

För att säkerställa krav på god fysik och fältförmåga skulle merparten av manskapet i undsättningskårerna utgöras av värnpliktiga som genomgått grundutbildning inom det militära försvaret. Efter genomförd militär grundutbildning skulle de innan trettioårsåldern överföras till det civila försvaret och krigsplaceras i undsättningskårerna. I samband därmed skulle de genomgå behövlig civilförvarsutbildning och övning motsvarande tiden för militär repetitionsutbildning. De aktuella värnpliktiga skulle också om möjligt ha lämplig civil yrkesbakgrund, som exempelvis svetsare, rörmontör och byggnadsarbetare.¹⁹

Befälen i undsättningskårerna skulle i huvudsak utgöras av värnpliktiga underofficerare och reservofficerare som likt manskapet skulle överföras till det civila försvaret och ges en särskild anpassad utbildning för att kunna leda räddningsinsatser. Kårchefen, som i grunden var reservofficer, skulle t.ex. genomgå en sex månader lång

¹⁵ Artéus m.fl. (2011) s. 50; Hedström m.fl. (1997), s. 319, 329; Munck af Rosenschöld, Sten (2014). *Totalförsvarets ledning under kalla kriget*. Forskningsprojektet Försvaret och det kalla kriget. Publikation nr. 39. Stockholms universitet. Printfabriken, Karlskrona, s. 117.

¹⁶ Prop. (1959), s. 105; SOU (1970). *Statens offentliga utredningar 1972:4. Säkerhets- och försvarspolitik. Betänkande avgivet av 1970 års försvarsberedning*.

¹⁷ Prop. (1959), s. 105.

¹⁸ SOU (1958), s. 295-296.

¹⁹ SOU (1958), s. 295-296; Prop. (1959) s. 105-106.

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

civilförsvarsutbildning.²⁰ Undsättningskårernas befäl utbildades centralt vid civilförsvarskolan i Rosersberg medan manskapet utbildades decentraliserat i landet.²¹

För att avhjälpa bristen på räddningstjänsterfarenhet utgjordes en mindre andel av befälen i det civila av yrkesverksamma brandbefäl. Dessa var vanligen placerade som ställföreträdande chef på olika nivåer i undsättningskårerna.²²

2.5 Ledning och organisation

De regionala undsättningskårerna var underställda länsstyrelsen eller civilbefälhavaren om undsättningsområdet sträckte sig över flera län.²³ Undsättningskårerna skulle kunna arbeta självständigt eller samordnat med det lokala civilförsvaret och dess undsättningsorganisation. I det senare fallet skulle undsättningskåren ledas av det lokala civilförsvarets befäl.²⁴

De regionala undsättningskårerna leddes av en kårchef med hjälp av en kårstab och kårförvaltning. Underställda enheter utgjordes av två räddningskompanier bestående av vardera bland annat tre räddningsplutoner. Därtill kom en särskild brandpluton för eldsläckning, en underhållspluton som ansvarade för underhåll, bränsle och förplägnad samt en ordningsavdelning bestående av två grupper med beväpnade civilförsvarspoliser. Civilförsvarspolisernas uppgift var att svara för skydd och bevakning när undsättningskåren låg beredskapsgrupperad, vid förflyttning och vid en pågående räddningsinsats.²⁵ Se figur 1 för en illustration av kårernas organisation.

²⁰ Sjölin, Vilhelm m.fl. (2014). *I skuggan av kriget: Svenskt civilförsvaret 1937-1996*. Instant Book, Stockholm, s. 174

²¹ Sjölin m.fl. (2014), s. 174.

²² Sjölin m.fl. (2014), s. 110.

²³ Prop. (1959), s. 105.

²⁴ Prop. (1959), s. 90.

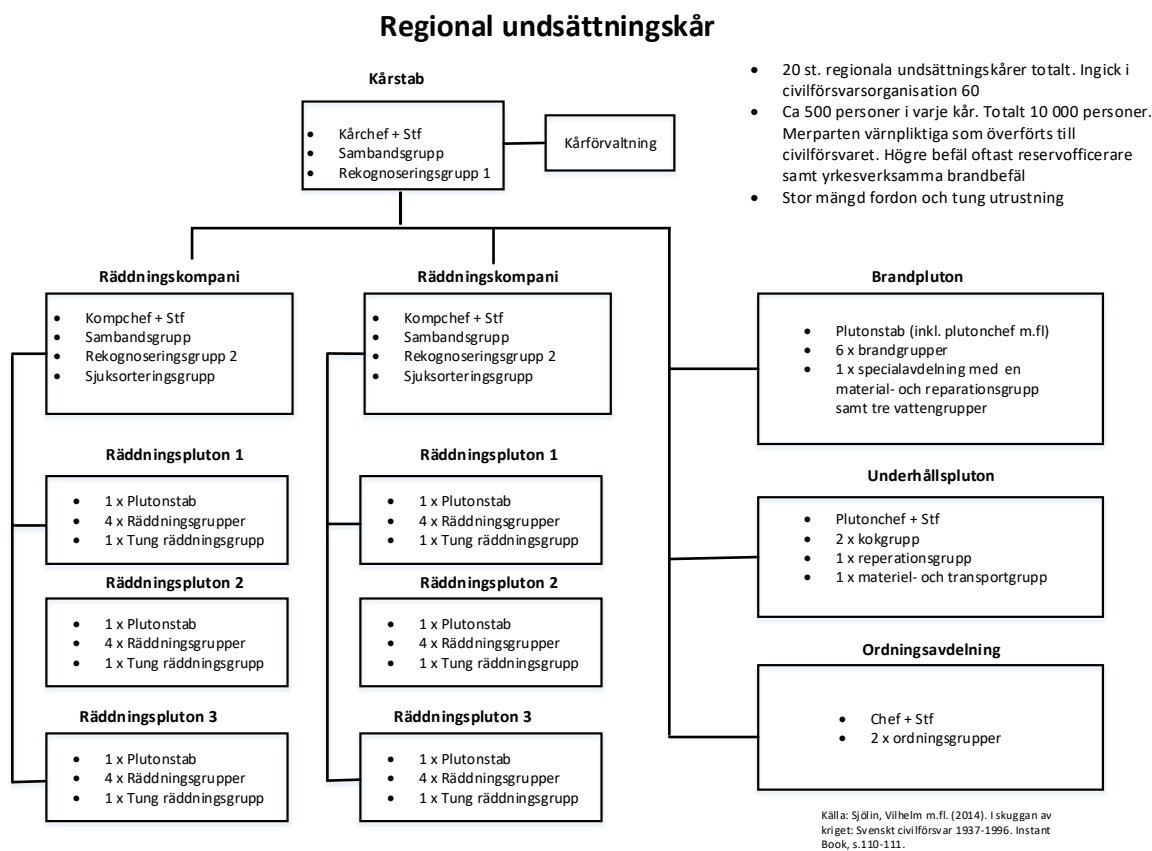
²⁵ Sjölin m.fl. (2014), s. 109-110. Jmf. Prop. (1959), s. 91.

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

Figur 1. Organisationsskiss av regional undsättningskår. Källa: Sjölin m.fl. (2014), s.110-111.

2.6 Geografisk lokalisering och undsättningsområden

Undsättningskårerna med dess förrådsställda materiel skulle vid mobilisering vara lokaliserade till ett antal så kallade *undsättningsområden* runt om i landet. En större koncentration var här runt storstadsområdena (se figur 2).

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

Grupper av städer (undsättningsområden)	Antal regionala undsättningskårer
1. Stockholm, Uppsala, Södertälje, Nynäshamn	5
2. Göteborg, Borås, Alingsås, Kungälv, Uddevalla, Trollhättan, Varberg	3
3. Malmö, Hälsingborg, Kristianstad, Ystad, Trelleborg, Eslöv, Lund, Landskrona, Ängelholm, Hässleholm, Halmstad	3
4. Karlskrona, Karlshamn, Växjö, Kalmar	1
5. Jönköping-Huskvarna, Nässjö, Värnamo, Ulricehamn	1
6. Trollhättan, Vänersborg, Skövde, Tidaholm, Falköping	1
7. Norrköping, Linköping, Motala, Mjölby, Tranås, Finspång	2
8. Eskilstuna, Arboga, Södertälje, Nyköping, Katrineholm	1
9. Örebro, Karlskoga, Hallsberg, Kristinehamn, Karlstad	1
10. Västerås, Köping, Fagersta, Avesta-Krylbo, Uppsala, Enköping	1
11. Gävle, Avesta-Krylbo, Ludvika, Borlänge, Falun	1
12. Ljungaverk, Ange, Sundsvall, Sollefteå, Härnösand, Östersund	1
13. Boden, Luleå, Piteå, Skellefteå	1
Summa	22

Figur 2. De regionala undsättningskårernas undsättningsområden enligt 1953 års civilförsvarsutredning. Notera att regeringens beslut endast omfattade tjugo undsättningskårer. Hur de slutliga faktiska undsättningsområdena såg ut har inte kunnat fastställas inom ramen för detta PM. Källa: SOU (1958), s. 289.

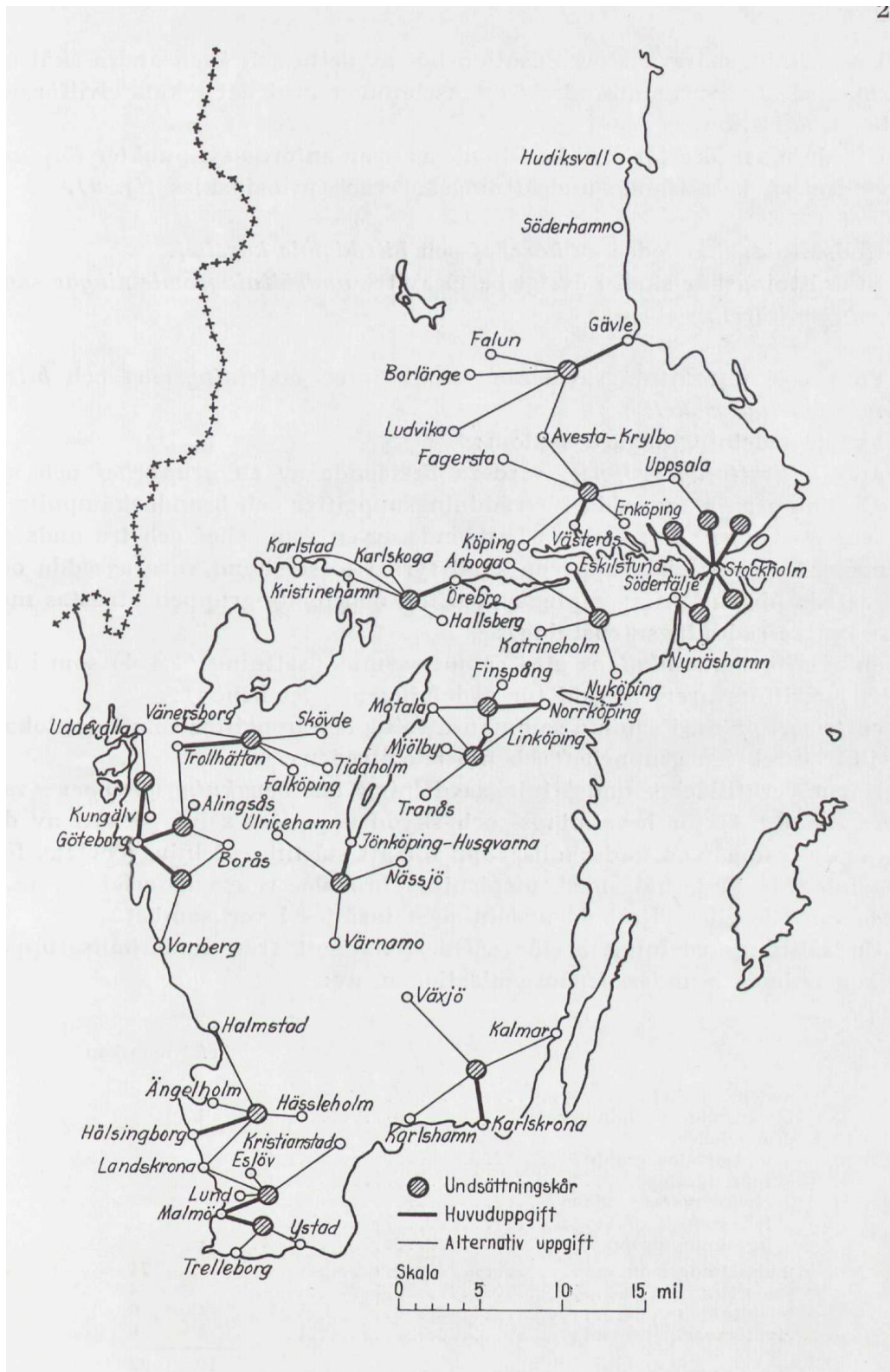
I undsättningsområdena skulle undsättningskårerna vara grupperade så att räddningsverksamheten kunde ske skyndsamt i förhållande till den aktuella huvudorten, men dessutom så centralt som möjligt i förhållande till andra betydelsefulla tätorter eller industridistrikt inom samma område (se figur 3a och 3b).²⁶

Samtidigt måste dock undsättningskårerna vara grupperade på behörigt avstånd från de orter och områden som antogs kunna utsättas för fientliga angrepp. Detta för att inte komma till skada vid ett angrepp. Det genomsnittliga avståndet från grupperingsplats till skadeområdena skulle därför inte uppgå till mer än 3-5 mil. I inget fall fick avståndet vara mer än 10 mil.²⁷ Undsättningskårernas personal skulle vid mobilisering provisoriskt inkvarteras i befintliga skollokaler, samlingslokaler eller dylikt.²⁸

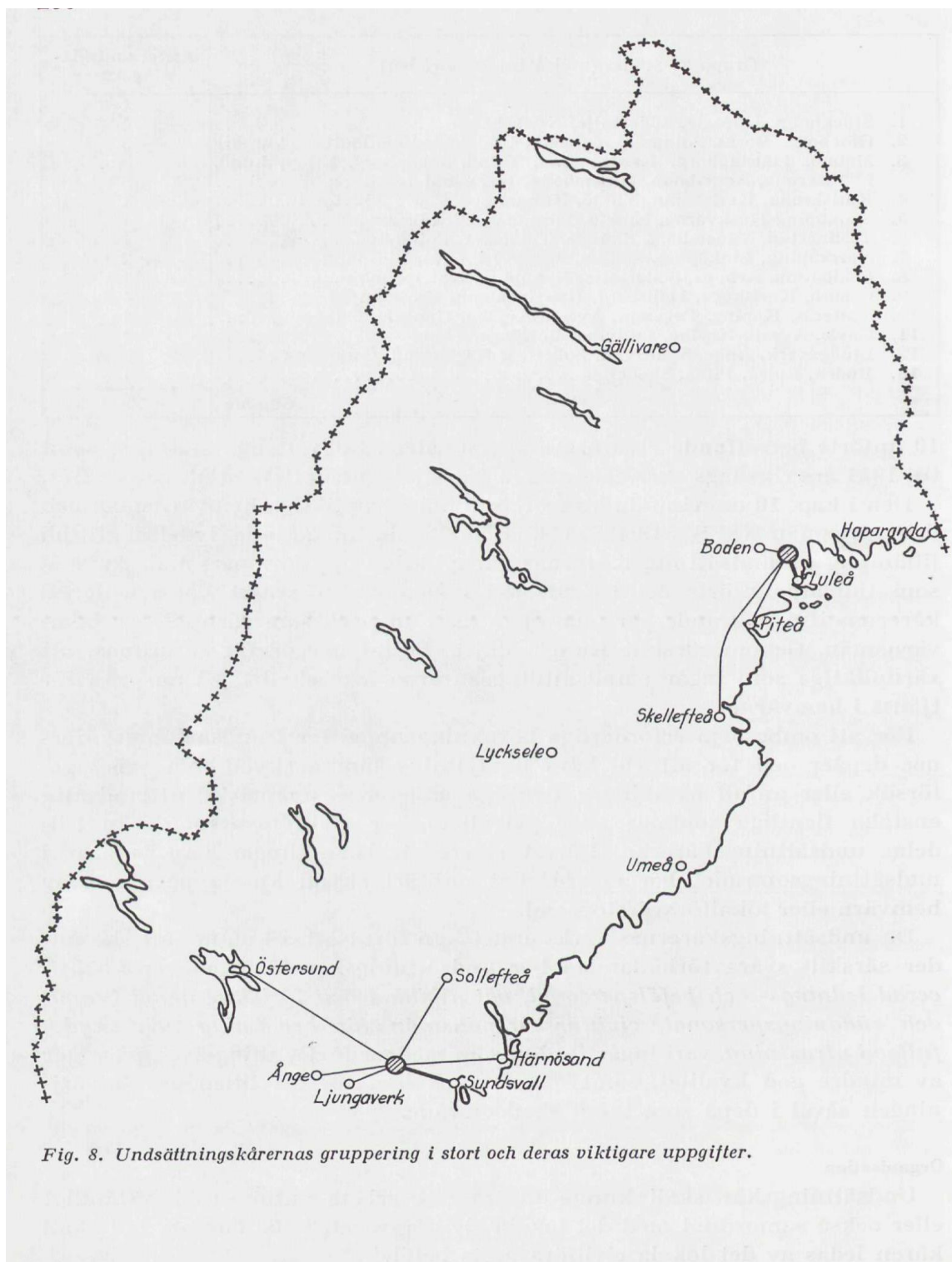
²⁶ SOU (1958), s. 288.

²⁷ SOU (1958), s.288

²⁸ SOU (1958), s. 288; Prop. (1959), s. 105.

Figur 3a. De regionala undsättningskårernas undsättningsområden och uppgifter avseende insatsorter. Källa: SOU (1958), s 291.

Figur 3b. De regionala undsättningskårernas undsättningsområden och uppgifter avseende insatssorter. Källa: SOU (1958), s 290.

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

2.7 Frågan om beväpning

Inför beslutet att inrätta regionala undsättningskårer diskuterades det i vilken mån och i vilken eventuell form kårerna borde vara beväpnade för självskydd mot fientlig trupp. Här kan två åsiktsläger i stort identifieras. Det ena lägret, som bland annat utgjordes av Försvarsmakten (Krigsmakten) och civilbefälhavarna, förespråkade en tyngre och mer allmän beväpning av undsättningskårerna. Detta för att kunna försvara sig mot fientliga angrepp på kårerna vid gruppering, under förflyttning till och från skadeområde och under sitt räddningsarbete i skadeområdet. Från Försvarsmaktens sida hette det exempelvis:

Överbefälhavaren anser, att undsättningskårens brist på beväpning oftast kommer att medföra, att de icke kan lösa sina uppgifter. Utvecklingen går mot att det framtida kriget alltmera får formen av ett ytkrig. Detta innebär, att undsättningskåren under sin verksamhet mycket väl kan stöta samman med fientliga avdelningar, även om de icke är grupperade i sådan del av landet, som är särskilt utsatt för invasionshot. Tillgången på militära förband medger normalt icke att sådana avdelas för skydd och bistånd åt kårerna. Som regel kan militära förband icke heller insättas så snabbt, att en hejdad undsättningskår når sitt mål inom erforderlig tid. Överbefälhavaren påpekar också undsättningskårens känslighet för flyganfall. Avsaknaden av varje slag av luftvärn gör kolonnerna under förflyttning till oskyddade mål för det fientliga flyget, vilket kommer att medföra förluster. Överbefälhavaren anser det även från psykologisk synpunkt ytterst olyckligt att icke förse den i undsättningskåren ingående, till huvuddelen vapenutbildade och vapenföra personalen med de vapen, som personalen enligt överbefälhavarens uppfattning behöver för att kunna lösa sin uppgift. På grund av det anförda finner överbefälhavaren det nödvändigt att undsättningskåren beväpnas.²⁹

När det gällde civilbefälhavarna hette det exempelvis:

Civilbefälhavarna anför delvis samma synpunkter som överbefälhavaren beträffande faran för menliga psykologiska återverkningar av att undsättningskåren står obehäpnad i lägen, då försvar erfordras. Den manliga personalen bör därför enligt civilbefälhavarna beväpnas och bestämmelserna om värnpliktiga hemvärnsmän och driftvärnsmän bör tillämpas på kårernas värnpliktiga uppskovspersonal. Om folkrättsliga regler anses utgöra bestämt hinder mot beväpning av undsättningskåren, talar enligt civilbefälhavarens mening starka skäl för att kårerna inordnas i krigsmakten, självfallet med bibehållande av de av utredningen föreslagna uppgifterna. Även i sådant fall anser civilbefälhavarna dock att kårerna skall organiseras och utrustas samt personalen utbildas genom civilförsvarsmyndigheternas försorg och vid krig stå till dessa myndigheters förfogande.³⁰

Det andra lägret, som bland annat utgjordes av utredningen (1953 års civilförsvarsutredning), Sveriges civilförsvarsförbund och ett antal länsstyrelser förespråkade att undsättningskåren inte skulle beväpnas. Detta eftersom det skulle strida mot folkrättens principer om att civilförsvarsenheter måste vara obehäpnade för att kunna räknas som icke-kombattanter. Samtidigt ansåg utredningen att ett visst avsteg härvid måste göras för att kunna säkerställa grundläggande bevakning av undsättningskåren. Utredningen föreslog därför att undsättningskåren skulle bemannas med ett antal lättare beväpnade civilförsvarspoliser (föregångare till de senare inrättade beredskapspoliserna). Regeringen kom att gå på utredningens linje. I sammanhanget skriver utredningen:

Undsättningskårens karaktär av civil organisation innebär att dess personal skall vara obehäpnad. Härom hänvisar utredningen till vad i kap. 10 anförts beträffande civilförsvarspersonalens folkrättsliga ställning samt till 1951 års riksdags skrivelse nr 232 (första lagutskottets utlåtande nr 27). [...] För att ombesörja erforderliga bevakningsuppgifter i undsättningskårens depåer och för att vid kårs förflyttning lämna skydd mot sabotageförsök eller anfall av mindre fientliga enheter (exempelvis luftlandsatta enstaka fientliga soldater eller patruller) bör civilförsvarspolismän tilldelas undsättningskåren. Därest större stridshandlingar kan befaras i undsättningsområdet bör erforderligt militärt skydd kunna påräknas av hemvärn eller lokalförsvarsförband.³¹

²⁹ Prop. (1959), s.62-63.

³⁰ Prop. (1959), s. 64.

³¹ SOU (1958), s. 288-289.

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

2.8 Frågan om civil eller militär tillhörighet

Nära kopplat till frågan om undsättningskårernas eventuella beväpning var vid inrättandet av kårerna frågan om dessa skulle tillhöra totalförsvarets militära eller civila del.

Argumenten för att undsättningskårerna skulle tillhöra det militära försvaret var bland annat att dessa skulle bestå av värnpliktiga med militär grundutbildning och därtill endast erhålla viss civilförsvarsutbildning. Försvarsmakten (Krigsmakten) förfogade också över lämpliga förläggningsutrymmen, förrådsutrymmen, utbildningsmöjligheter m.m. Inte minst skulle Försvarsmaktens önskemål om att undsättningskårerna skulle vara militärt beväpnade då kunna tillgodoses utan att bryta mot folkrätten.³²

Argumenten för att undsättningskårerna skulle tillhöra det civila försvaret var främst att det ansågs centralt med klara och tydliga ansvarsförhållanden och befälslinjer. Att då lägga enheter med civilförsvarsuppgifter inom det militära försvaret skulle skapa oklara ansvarsförhållanden. Härvid hette det från utredningens sida, som förespråkade en inplacering i det civila försvaret, bland annat att:

Civilförsvaret ledes av inrikesdepartementet, civilförsvarsstyrelsen och regionala civila myndigheter. Därest kolonnerna [undsättningskårerna] inginge i krigsmakten skulle ansvaret för civilförsvaret icke odelat ligga på civilförsvarsmyndigheterna. Ansvarsförhållandena skulle bli oklara, både under förberedelser i fred och vid insättande i krig. [...] De taktiska bestämmelserna för det lokala civilförsvaret och för civilförsvarskolonnerna [undsättningskårerna] måste överensstämma sinsemellan.³³

Regeringen gick på utredarens linje varmed de regionala undsättningskårerna kom att placeras inom ramen för det civila försvaret.

2.9 Avslutning

Erfarenheten av kalla krigets regionala undsättningskårer visar hur snabbt en räddningstjänstorganisation kan bedömas som överspelad mot bakgrund av bland annat förändringar i totalförsvarsdoktrin och bedömd hotbild. Detta förhållande bör hållas i åtanke vid beaktande av Försvarsberedningens förslag om att inrätta någon form av regionala förstärkningsresurser för räddningstjänst vid höjd beredskap (men även för fredstida bruk vid allvarliga och storskaliga händelser). Viktiga frågor framöver vid utvecklingen av det civila försvarets förmåga vad gäller räddningstjänst och befolkningsskydd blir därför att närmare bland annat studera vilken modern undsättningsorganisation (räddningstjänstorganisation) som eventuellt behövs på samhällets olika nivåer (lokalt, regionalt och centralt), hur de ska organiseras, utrustas och ledas och var enheter ska vara placerade geografiskt. Allt i förhållande till en bedömd framtida hotbild. Frågor som närmare bör studeras vid ett eventuellt inrättande av regionala förstärkningsresurser på räddningstjänstområdet är därför närmare t.ex.:

- Vad är det för krigstida hotbild som ska hanteras när det gäller räddningstjänst och befolkningsskydd på lokal, regional och central nivå? Idag och i en nära framtid?
- Vilka specifika uppgifter ska de eventuella regionala räddningstjänsterna ha i förhållande till lokal räddningstjänst?

³² SOU (1958), s. 286.

³³ SOU (1958), s. 287.

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

- Hur många ska de regionala räddningstjänstorganisationerna vara? Var ska de placeras i landet? Hur ska de ledas och organiseras? Hur ska samverkan ske med den lokala räddningstjänsten m.m.?
- Hur ska inköp och förrådställande av material för en regional räddningstjänstorganisation bekostas och administreras?
- Vem ska bemanna de regionala räddningstjänstorganisationerna när det i dagsläget råder stor brist på del- och heltidsanställda brandmän på lokal nivå både i fred och för höjd beredskap? Civilpliktiga? Hur ska dessa i så fall tas ut och utbildas m.m.?
- Kommer de regionala räddningstjänstorganisationerna kräva någon form av särskilt skydd (minröjning etc.) under t.ex. förflyttning inom ett större stridsområde?

Titel

Memo nummer

Regionala undsättningskårer under det kalla kriget – en kort beskrivning

FOI Memo 6848

Referenser

Artéus, Gunnar och Hermann Fältström (2011). *Totalförsvaret under Sveriges kalla krig. Forskningsprojektet Försvaret och det kalla kriget. Sex föredrag utgivna av Gunnar Artéus och Hermann Fältström*. Publikation nr. 31, Printfabriken, Karlskrona.

Försvarsberedningen (2017). *Motståndskraft Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025*, Ds 2017:66, Försvarsdepartementet.

Hedström, Key m.fl. (1997). *Civilförsvaret och freds räddningstjänsten*, i SOU (1997:7). Byråkratin i backspegeln. Femtio år av förändring på sex förvaltningsområden. Rapport till Förvaltningspolitiska kommissionen.

Munck af Rosenschöld, Sten (2014). *Totalförsvarets ledning under kalla kriget*. Forskningsprojektet Försvaret och det kalla kriget. Publikation nr. 39. Stockholms universitet. Printfabriken, Karlskrona.

Prop. (1959), *Kungl. Maj:ts proposition nr 114 år 1959 angående organisation för civilförsvaret m.m.*

SOU (1958). *Statens offentliga utredningar 1958:13, Civilförsvarets organisation, Huvudbetänkande avgivet av 1953 års civilförvarsutredning*.

SOU (1970). *Statens offentliga utredningar 1972:4. Säkerhets- och försvarspolitiken. Betänkande avgivet av 1970 års försvarsberedning*.

SOU (1977). *Totalförsvaret 1977-82. Betänkande av 1974 års försvarsutredning, (1977:1)*.

Sjölin, Vilhelm m.fl. (2014). *I skuggan av kriget: Svenskt civilförsvaret 1937-1996*. Instant Book, Stockholm.